

Fødsler og dødelighed i Danmark

- set i et internationalt perspektiv

Af Otto Andersen og Marianne Mackie (red.)

Indledning

- 31.500 flere danskere i 2007* I 2007 blev vi knap 31.500 flere danskere, så den danske befolkning nåede en størrelse på 5.475.791 personer 1. januar 2008. Væksten er sket ved, at der blev født 8.500 flere personer, end der døde, og der indvandrede 23.000 personer flere, end der udvandrede.
- Beskeden tilvækst* Ikke bare er den danske befolkning lille og blandt de mindste i verden, men tilvæksten i befolkningen er også beskeden. Den månedlige befolkningstilvækst i verden er på omkring 6,5 mio. personer. Altså øges verdens befolkning hver måned med mere end størrelsen af hele den danske befolkning.
- Antal fødsler vigtige for fremtidens behov* At tallene er så små i international sammenhæng betyder ikke, at udviklingen ikke er vigtig for det danske samfund. Fødselstallets størrelse har stor betydning. Umiddelbart påvirkes behovet for vuggestuepladser og lidt senere for børnehavepladser og skoler. På lidt længere sigt er udviklingen afgørende for størrelsen af arbejdsstyrken og på lang sigt for antallet af ældre og gamle.
- Trods færre danske børn bliver vi først færre i 2041* Siden 1960'erne har den danske fertilitet ændret sig. I dag får kvinderne færre børn, og de føder dem i en højere alder end tidligere. Samtidig er flere barnløse, særligt blandt kvinder med en lang videregående uddannelse. Danskere af forskellig herkomst har til gengæld en stadig mere ens fertilitet, da ikke mindst ikke-vestlige indvandrere føder færre børn end tidligere. Ændringerne påvirker den samlede befolkning, men påvirkningen tager tid, så befolkningens størrelse ifølge befolkningsfremskrivningerne først falder fra 2041.
- Mange europæiske lande har lav fertilitet* Efter et fald i børnefødsler er fertiliteten i de skandinaviske og visse andre europæiske lande dog atter steget, så vi i dag ligger på et relativt højt niveau sammenlignet med resten af Europa. Særligt i Øst- og Sydeuropa har en del lande en meget lav fertilitet, både i forhold til Danmark og de enkelte landes tidligere niveau.
- Vi lever længere, men sakker bagud internationalt* I den anden ende af tilværelsen lever vi længere. Kvinderne bliver ældst, men mændene har opnået den største forbedring af den gennemsnitlige levetid på 4,5 år siden 1981. I et internationalt perspektiv sakker vi dog bagud, så danskerne i dag har den korteste levetid i Norden, og vi bliver overhalet af stadig flere europæiske lande. Uddannelse er med til at påvirke særligt mændenes dødelighed, så dødeligheden blandt mænd uden uddannelse er langt højere end hos mænd med en lang videregående uddannelse.
- Færre børn og unge og stadig flere ældre* Det er en politisk målsætning, at danskernes sundhed skal forbedres, og at den danske levetid inden for de næste ti år skal øges med tre år. Bedre sundhedsforhold betyder bl.a., at befolkningen kan blive længere på arbejdsmarkedet. Når levetiden øges, bliver befolkningen til gengæld ældre. Det vil sige, at der bliver flere ældre og gamle i forhold til befolkningen i de erhvervsaktive aldre. Allerede nu betyder den lavere fertilitet og forbedrede levetid, at alderssammensætningen i det danske samfund er meget anderledes end for 100 år siden med flere ældre og færre børn og unge.

Danske og internationale data

Danmark har lang tradition for at indsamle demografiske data om fødte og døde, ligesom vi regelmæssigt har holdt folketællinger.

Internationale sammenligninger sætter den danske udvikling i perspektiv. Med traditionelle demografiske mål som *samlet fertilitet* og *middellevetid* kan man sammenligne udviklingen over landegrænser. Artiklen sammenligner Danmark med lande, der geografisk ligger tæt på os, og som vi normalt sammenligner os med – selv om nogle af dem kulturelt er meget forskellige fra Danmark. De internationale data stammer fra to centrale kilder, nemlig de databaser Eurostat (EU's statistiske kontor) og Europarådet (Council of Europe) har offentliggjort.

2. Færre børn og ældre mødre*Tendenser på tværs af Europa*

Udviklingen i fertiliteten i Europa har i de seneste årtier været karakteriseret af to markante tendenser, nemlig et fald i fertiliteten (hver kvinde føder i gennemsnit færre børn) og en stigning i moderens alder ved første fødsel. Hertil kommer en stigende andel fødsler uden for ægteskab, hvilket dog vækker mindre opmærksomhed i Danmark end i mange andre lande. Udviklingen har dog været meget forskellig i de enkelte lande eller landegrupper.

Fire mål for fertilitet

Samlet fertilitet udtrykker det gennemsnitlige antal levendefødte børn, en kvinde vil føde gennem sin fødedygtige alder (15-49 år), hvis hun lever til udgangen af den fødedygtige alder, og hvis hun føder efter de forudsatte aldersbetingede fertilitetskvotienter.

Aldersbetingede fertilitetskvotienter er et udtryk for antallet af levendefødte børn pr 1.000 kvinder i den pågældende aldersklasse.

Gennemsnitsalder for fødende kvinder beregnes dels for samtlige fødende kvinder og dels for førstegangsfødende kvinder.

Andel kvinder af en fødselsgeneration, der ikke har fået børn

Mål for reproduktion af befolkningen

Man bruger to yderligere mål til at beskrive befolkningens evne til at reproducere sig selv:

Bruttoreproduktionstallet beskriver den samlede fertilitet, dog kun pigefødsler.

Nettoreproduktionstallet svarer til bruttoreproduktionstallet men er korrigeret for, at nogle af kvinderne dør inden afslutningen af deres reproduktive periode (15-49 år). Jo højere dødeligheden er, jo større forskel er der på brutto- og nettoreproduktionstallet.

En pigefødsel pr. kvinde opretholder befolkningen

Et nettoreproduktionstal på præcis 1,0 betyder, at kvinder i gennemsnit får en pige i løbet af deres fødedygtige alder og dermed netop reproducerer sig selv. Det er meget sjældent, at fertilitetsstatistikken viser et nettoreproduktionstal på 1,0, men det er sket i Danmark i 1968. I det år var bruttoreproduktionstallet på 1,025 og den samlede fertilitet på 2,117. Forskellen mellem brutto- og nettoreproduktionstallet (25 levendefødte børn pr. 1.000 kvinde i 1968) udgør "tabet" pga. dødsfald blandt kvinderne. At den samlede fertilitet er mere end det dobbelte af nettoreproduktionstallet skyldes ud over dødeligheden, at der fødes flere drenge end piger. Et nettoreproduktionstal på 1,0 svarer altså stort set til en samlet fertilitet på 2,1. Det kaldes ofte for *reproduktionsgrænsen*.

Fertilitet påvirker befolkningen på lang sigt

Et nettoreproduktionstal på 1,0 eller mindre i et år betyder ikke nødvendigvis, at der i det pågældende år er et negativt fødselsoverskud, dvs. at antallet af levendefødte børn er mindre end antallet af døde. I 1968 var der fx et fødselsoverskud på 27.253 personer (74.543 levendefødte børn og 47.290 døde). Reproduktionsmålene udtrykker evnen til at opretholde befolkningens størrelse på længere sigt. Antallet af levendefødte børn i et bestemt år er ikke bare påvirket af den konkrete størrelse af fertilitet

ten men også af, hvor mange kvinder der er i den reproduktive alder. Det antal er bl.a. bestemt af fortidens fertilitet, hvor en relativt høj fertilitet betyder, at der er relativt mange kvinder, der fremover kan føde børn. Først når disse kvinder har passeret deres reproduktive periode, og nye generationer af piger er født under det lave fertilitetsniveau, falder fødselstallet.

Først negativt fødselsoverskud i 2036

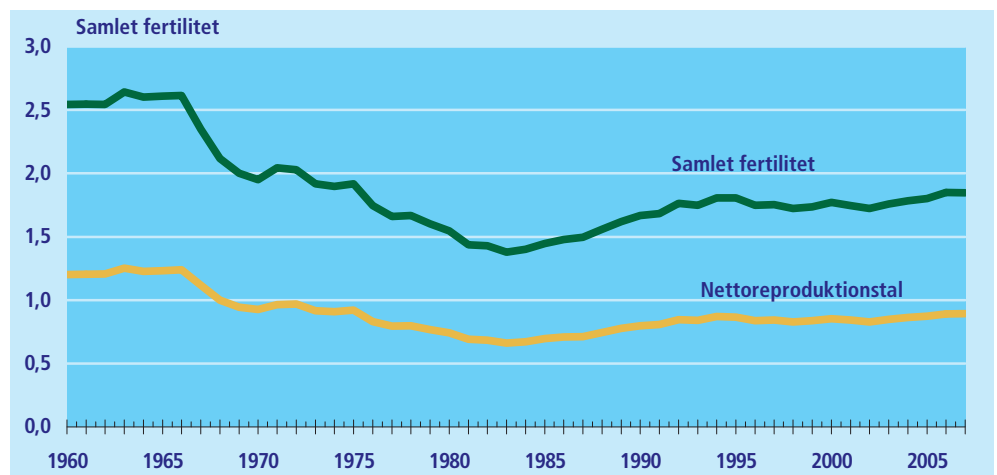
Denne dynamik udnyttes i Danmarks Statistiks befolkningsfremskrivninger. I den seneste fremskrivning (2008-2050), hvor den samlede fertilitet er fastsat til 1,9, bliver fødselsoverskuddet først negativt fra 2036, og befolkningens størrelse falder først fra 2041. Indtil da er der tilstrækkeligt mange kvinder i Danmark til at sikre et positivt fødselsoverskud.

Fertilitet i Danmark

Flest fødsler i 1966

Året 1966 repræsenterer både et højdepunkt og et vendepunkt i fertiliteten i Danmark i nyere tid. I det år blev der født 88.332 levendefødte børn, og den samlede fertilitet var på 2,615. Frem til 1983 faldt fertiliteten markant. 1983 udgjorde et lavpunkt, hvor der blev født 50.822 levendefødte børn, og den samlede fertilitet var kun på 1,377. Siden da er fertiliteten steget. I 2007 blev der født 64.082 levendefødte børn, og den samlede fertilitet var på 1,846. De tilsvarende nettoreproduktionstal var 1,239 i 1966, 0,662 i 1983 og 0,893 i 2007. Som det fremgår af figuren, har nettoreproduktionstallet ligget under 1,0 siden 1969.

Figur 1 Samlet fertilitet og nettoreproduktionstal. 1960 til 2007

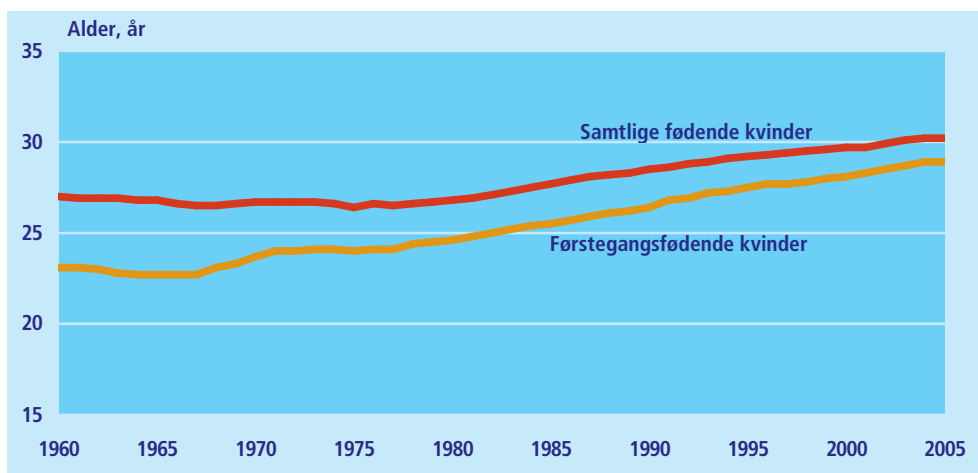

Efter et højdepunkt midt i 1960'erne har danske kvinder født stadig færre børn indtil 1983, hvor udviklingen vendte. Kurven over nettoreproduktionstallet viser dog, at kvinder i gennemsnit stadig ikke føder én pige og derfor ikke på længere sigt kan sikre et positivt fødselsoverskud.

Mødre er 6,2 år ældre end midt i 1960'erne

De fødende kvinder er gennemsnitligt blevet ældre i perioden, som det fremgår af figur 2. I 1966 var gennemsnitsalderen for samtlige fødende kvinder 26,6 år og for førstegangsfødende kvinder på 22,7 år. I 1983 var tallene på 27,3 år henholdsvis 25,2 år og endelig i 2005 på 30,2 år henholdsvis 28,9 år. Det vil sige, at kvinder får deres første barn 6,2 år senere i dag end i midten af 1960'erne.

Figur 2 Gennemsnitsalder for fødende kvinder. 1960-2005

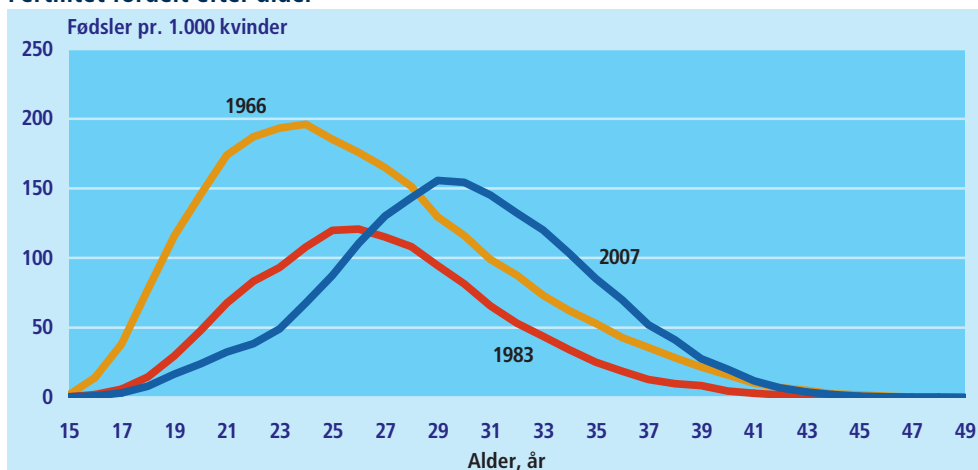

Kvinder får deres børn i en stadig højere alder. Aldersforskellen på første fødsel og senere fødsler er til gengæld blevet mindre.

Kurver viser både antal børn og mødrenes alder

Arealet under hver kurve i figuren herunder viser størrelsen af den samlede fertilitet i hvert af årene 1966, 1983 og 2007. Mellem 1966 og 1983 er kurven faldet betydeligt som tegn på faldet i samlet fertilitet og forskubbet fra venstre mod højre som tegn på, at gennemsnitsalderen for de fødende kvinder er steget. Mellem 1983 og 2007 er kurven både steget og forskudt mod højre.

Figur 3 Fertilitet fordelt efter alder

Forholdet mellem kurverne viser, at mødre i 1966 gennemsnitligt var unge og fik mange børn, i 1983 var de lidt ældre og fødte langt færre børn, og i 2006 var de væsentligt ældre, og niveauet af fødsler lå mellem de to tidligere år.

Ældre kvinder får flere børn end i 1983

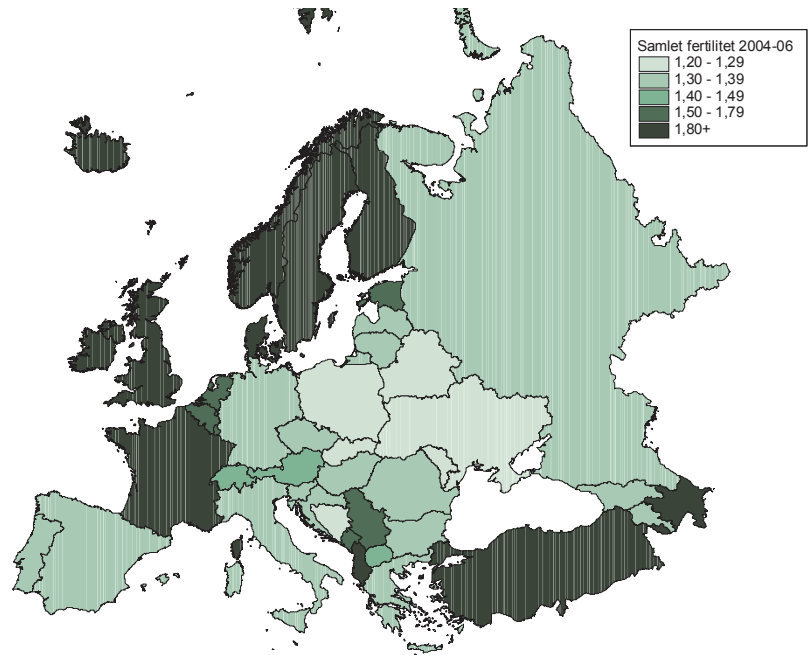
Den stigende fertilitet siden 1983 skyldes mest, at fertiliteten er steget væsentligt blandt de noget ældre kvinder. Samtidig er der flere kvinder, som ikke får børn. Andelen af kvinder, der er barnløse ved afslutningen af deres reproduktive periode, er vokset fra 8,5 pct. i 1995 til 12,7 pct. i 2005. Denne andel varierer dog betydeligt med kvindernes uddannelse.

Lav europæisk fertilitet

Stor variation i fødsler på tværs af Europakortet

Der er store forskelle på, hvor mange børn man føder i de lande, vi normalt sammenligner Danmark med. En omfattende oversigt over udviklingen i fertilitet og mødrenes gennemsnitsalder i Europa og en række øvrige lande siden 1965 findes på side 165 i kapitlet *En verden udenfor*.

Figur 4 Samlet fertilitet omkring 2005

Lav fertilitet præger særligt Østeuropa og en række lande i Sydeuropa. De skandinaviske lande ligger relativt højt.

Tyrkiske kvinder i top med 2,4 barn

Tyrkiet har en væsentlig højere samlet fertilitet end de øvrige lande, men også her er der sket en meget markant udvikling. I begyndelsen af 1960'erne var den samlede fertilitet i Tyrkiet omkring 6,0, og i dag er den nået ned på omkring 2,4.

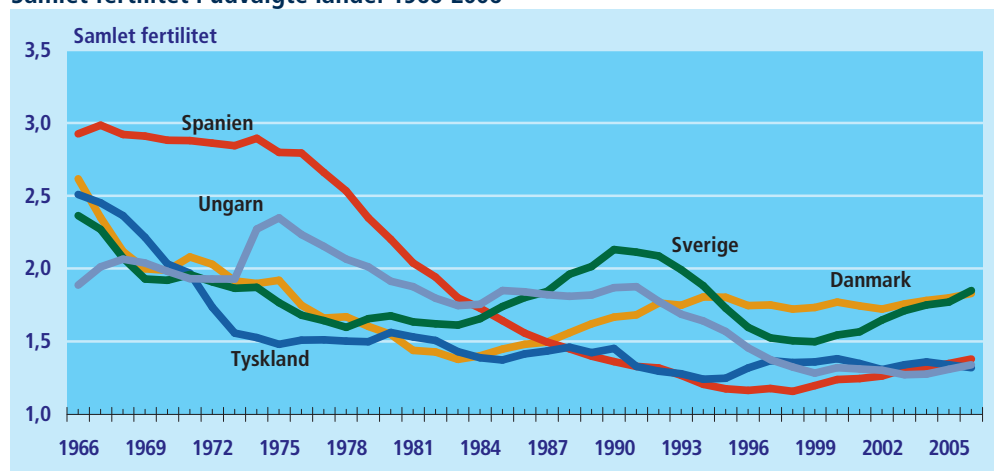
Danmark på niveau med andre skandinaviske lande

En række lande har en fertilitet, som er meget tæt på den danske. Det drejer sig om Norge, Sverige, Finland, Island, Storbritannien, Irland og Frankrig. Forskellen mellem den laveste og højeste samlede fertilitet blandt disse er lille. Danmark er lavest med 1,83, og Island er højest med 2,08. Alle andre lande har en lavere eller markant lavere fertilitet. Det gælder bl.a. Tyskland, Spanien og Italien samt de fleste østlande.

Forskellige udviklinger, men alle mod lavere fertilitet

Udviklingen i fertiliteten siden 1965 har været meget forskellig, selv for lande inden for EU. Danmark og Sverige er startet og endt på stort set samme niveau, men den svenske fertilitet var en del større end den danske i en lang periode. Spanien har et stort fald i fertiliteten. Tyskland startede på niveau med Danmark og Sverige, men har fra sidst i 1980'erne ligget væsentligt lavere. Ungarn repræsenterer den østeuropæiske udvikling mod lav fertilitet.

Figur 5 Samlet fertilitet i udvalgte lande. 1966-2006

Udgangspunktet er forskelligt, men i alle fem lande føder kvinderne nu færre børn. Danske og svenske kvinder føder dog væsentligt flere børn end de øvrige nationaliteter.

Nogle store lande har meget lav fertilitet

Nogle meget store lande som Spanien, Italien, Tyskland og Rusland er nået ned på en samlet fertilitet på mellem 1,30 og 1,40. Det betyder et drastisk fald i antallet af levendefødte børn.

To millioner færre børn årligt

Tabellen nedenfor viser udviklingen i antallet af levendefødte børn i seks af de største lande, hvor fertiliteten er faldet særlig kraftigt. Landene havde sammenlagt en befolkning på omkring 425 mio. personer i 2005. Der blev født 6,5 mio. børn i 1965, 5,7 mio. i 1985 og kun 4,2 mio. omkring 2004. Der bliver altså sammenlagt født 2,3 mio. færre børn årligt i disse lande i forhold til midten af 1960'erne.

Tabel 1 Levendefødte børn i udvalgte store lande

Land	Børn			Fald 1965-2004	Fald i pct.	Befolkning 2006
	1965	1985	2004			
	Tusinde					mio.
Tyskland	1 325	814	707	618	47	82,5
Polen	547	680	351	196	36	38,2
Rusland	1 991	2 375	1 477	514	26	143,5
Spanien	668	456	442	226	34	43,0
Italien	990	577	540	450	45	57,9
England	997	751	696	301	30	59,7
I alt	6 518	5 653	4 213	2 305	35	424,8

Højeste gennemsnitsalder for fødende kvinder er 31 år i Sverige og Liechtenstein.

Stadig mere ens fertilitet blandt danskere af forskellig herkomst

Fertilitet varierer mellem fem herkomstgrupper

Antallet af fødsler i Danmark er ikke bare forskelligt over tid. Det varierer også mellem grupper med forskellig herkomst. Udviklingen er her opgjort for personer med dansk oprindelse samt indvandrere og efterkommere fra vestlige henholdsvis ikke-vestlige lande. Specielt indvandrere fra ikke-vestlige lande kommer fortrinsvis fra lande, der har en betydelig højere fertilitet end Danmark.

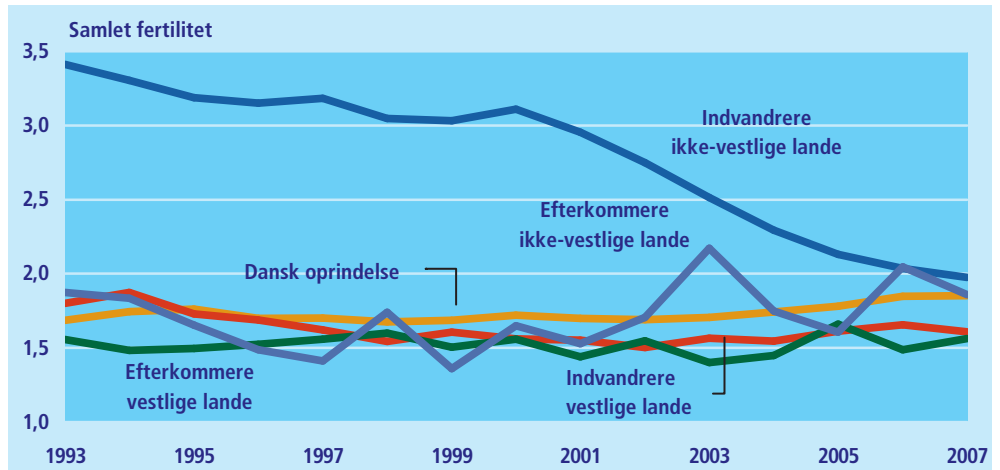
Ikke-vestlige indvandrere får langt færre børn end for 15 år siden

Personer med dansk oprindelse, som udgør langt den største befolkningsgruppe, har naturligt nok en samlet fertilitet, der er tæt på den samlede danske. Derimod er fertiliteten for gruppen af indvandrere fra ikke-vestlige lande faldet betydeligt fra 3,4 til 2,0 i perioden fra 1993 til 2007. De øvrige herkomstgrupper er befolkningsmæssigt små, og fertiliteten kan svinge op og ned år for år. Der er en klar tendens til, at fertiliteten for de fem grupper nærmer sig hinanden.

Tabel 2 Samlet fertilitet for forskellige herkomstgrupper. 1993-2007

År	Dansk opr.	Indvandrere		Efterkommere		Alle
		Vestl.	Ikke-vestl.	Vestl.	Ikke-vestl.	
1993	1,69	1,80	3,41	1,56	1,88	1,75
2000	1,72	1,56	3,11	1,56	1,65	1,77
2005	1,78	1,61	2,13	1,66	1,61	1,80
2007	1,85	1,61	1,97	1,56	1,86	1,84
Antal fødte 2007	55 435	2 052	5 718	147	727	64 079

Figur 6 Samlet fertilitet for herkomstgrupper. 1993-2007

Ikke-vestlige indvandrere nærmer sig et niveau af fødsler, der modsvarer de andre grupper, særligt siden årtusindeskiftet. Vestlige indvandrere og deres efterkommere får færrest børn.

Uddannelse og børnefødsler

Kvindernes uddannelsesniveau og -type har indflydelse på, hvor mange børn de føder og hvornår. Kvindernes uddannelsesbaggrund (påbegyndt eller afsluttet højeste uddannelse) er her opdelt i fem grupper.

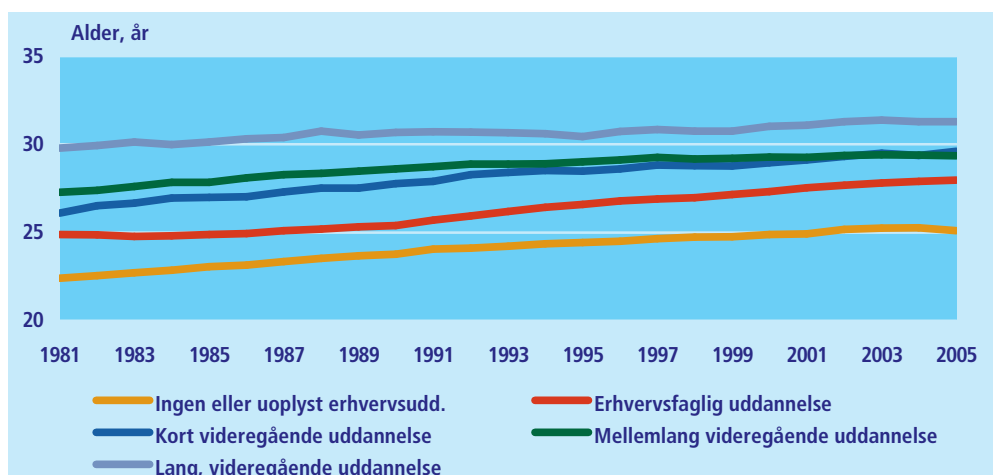
Fem typer uddannelsesbaggrund

- Ingen eller uoplyst erhvervsuddannelse
- Erhvervsfaglig uddannelse, fx lærlingeuddannelse
- Kort videregående uddannelse, fx ejendomsmægler, laborant, maskintekniker og politimand
- Mellemlang videregående uddannelse, fx pædagog, folkeskolelærer, journalist, sygeplejerske og maskinmester
- Lang videregående uddannelse, fx universitetsuddannelser og visse handelshøjskoleuddannelser.

Kvinder med lange uddannelser får børn senere

Kvinder med lange uddannelser får færre børn og føder dem i en højere alder end andre kvinder. Kvinder med lang videregående uddannelse var gennemsnitligt 29,8 år, når de fødte deres første barn i 1981 og 31,3 år i 2005. Tilsvarende var gennemsnitsalderen for kvinder uden uddannelse 22,4 år i 1981 og 25,1 år i 2005. Kvinder med korte og mellemlange uddannelser har i dag næsten samme gennemsnitsalder, når de føder deres første barn. Den største stigning i gennemsnitsalderen er sket for kvinder med korte videregående uddannelser, nemlig med 3,5 år siden 1981.

Figur 7 Kvinders gennemsnitsalder ved første barns fødsel. 1981-2005

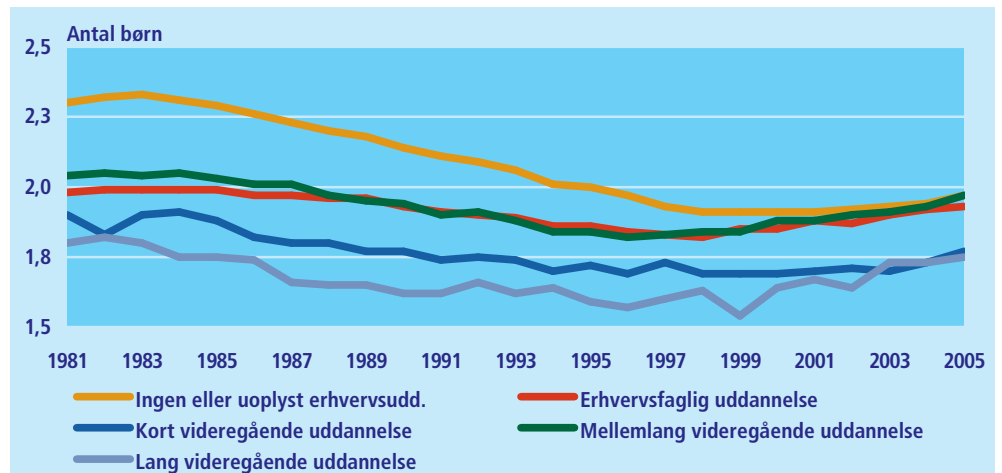

Kvinder med lange videregående uddannelser føder deres første barn senere end alle andre uddannelsesgrupper

Uddannelse betyder mindre for antallet af børn

Siden årtusindeskiftet har kvinder med alle typer uddannelser gennemsnitligt fået flere børn. Opgjort i en alder af 44 år, dvs. tæt på afslutningen af deres reproduktive periode, er forskellene på, hvor mange børn kvinder med forskellige uddannelser føder, samtidig blevet udjævnet. De tre grupper *ingen eller uoplyst uddannelse*, *erhvervsfaglig uddannelse* og *mellemlang videregående uddannelse* er på stort set samme niveau (omkring 1,95) i 2005, ligesom de to grupper *kort og lang videregående uddannelse* er på samme niveau (omkring 1,75). Kvinder med lang videregående uddannelse, som er ældre, når de føder deres første barn, indhenter altså noget af fertiliteten i forhold til kvinder med kort videregående uddannelse.

Figur 8 44-årige kvinders gennemsnitlige antal børn. 1981-2005

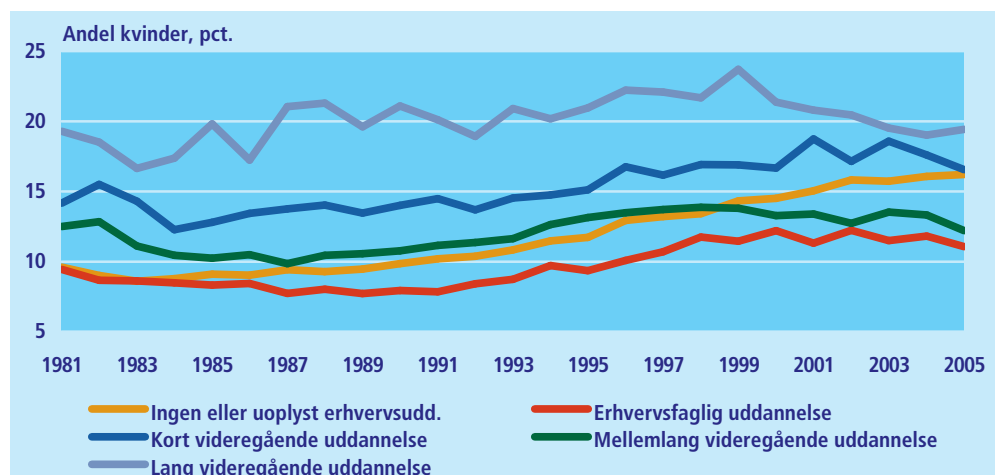

Det gennemsnitlige antal børn pr. kvinde er steget siden årtusindeskiftet, og forskellene mellem uddannelser er udjævnet.

Flest barnløse blandt kvinder med lang videregående uddannelse

I 2005 har omkring hver femte kvinde med en lang videregående uddannelse ikke fået et barn ved afslutningen af sin reproduktive periode. For kvinder med en erhvervsfaglig uddannelse er det kun cirka hver tiende kvinde. Generelt har andelen af barnløse været stigende. Det uregelmæssige forløb af specielt kurven for kvinder med lang videregående uddannelse skyldes, at gruppen er lille.

Figur 9 Andel af kvinder på 44 år uden børn. 1981-2005

Andelen af barnløse er steget for kvinder med en kort videregående uddannelse, erhvervsfaglig uddannelse og ingen eller uoplyst uddannelse.

3. Danskernes levetid

Danmark er bagud med forlænget levetid

Danskernes levetid er sakket stadig mere bagud i international sammenhæng. Efter tidligere at have været blandt de lande, hvor befolkningen levede længst, blev det i 1980'erne klart, at Danmark år for år kom stadig mere bagefter. Udviklingen var så bekymrende, at den danske regering i 1992 nedsatte et udvalg, Middellevetidsudvalget, som skulle undersøge hvorfor og komme med forslag til løsninger. Nu har regeringen som målsætning, at middellevetiden skal stige med tre år inden for en periode på ti år.

Mål for dødelighed

Dødelighedstavlen viser, hvordan et antal lige gamle personer reduceres på grund af dødsfald fra en fødselsdag til den næste. Normalt tager man udgangspunkt i en gruppe, der består af et rundt tal, fx 100.000 personer. En person kan kun "forlade" gruppen ved at dø. Dødelighedstavlen vises grafisk som en overlevelseskurve.

En dødelighedstavle baseret på data for perioden 2006-2007 viser, hvordan en gruppe nulårige bliver mindre på grund af dødsfald, hvis de i hele deres levetid bliver udsat for netop den dødelighed, som gælder for befolkningen i perioden.

Middellevetiden er den gennemsnitlige resterende levetid for nyfødte, der dør efter dødelighedstavlen.

Dødelighedsindekset for en befolkningsgruppe, fx en uddannelses- eller erhvervsgruppe, viser antallet af dødsfald i en periode i forhold til, hvor mange der *ville være* døde, hvis personerne havde en dødelighed, der svarede til dødeligheden i en sammenligningsgruppe, den såkaldte standardbefolkning. Standardbefolkningen kan fx være alle mænd henholdsvis kvinder eller en mindre gruppe som alle mænd henholdsvis kvinder i erhverv. Dødelighedsindekset bruges mest, når befolkningsgrupperne er for små til, at man kan beregne middellevetiden med en rimelig sikkerhed.

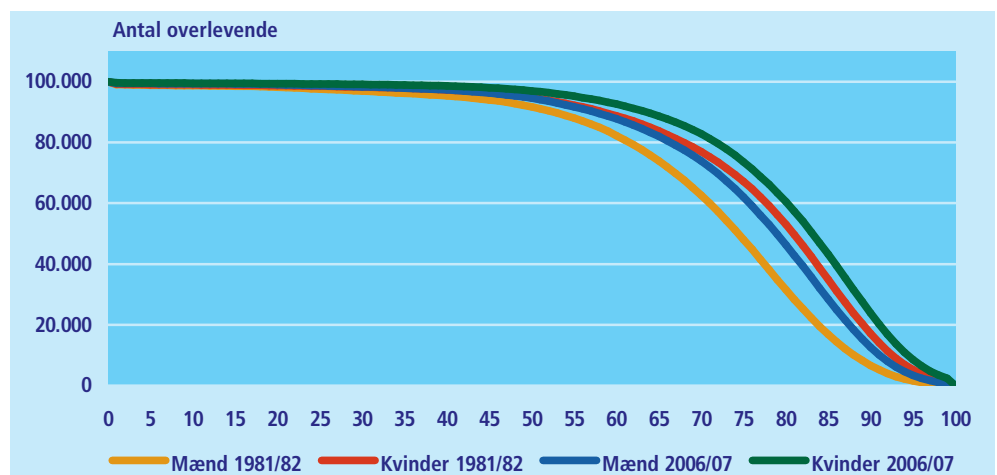
Et dødelighedsindeks på 110 for en gruppe betyder, at der er indtruffet 10 pct. flere dødsfald, end man skulle forvente i forhold til sammenligningsgruppen. Et dødelighedsindeks på 90 viser, at der er 10 pct. færre døde end "forventet". Læs mere om metoden på www.dst.dk/befolkning.

Danskerne lever længere

Større fremgang for mænds levetid end kvinders

Både mænd og kvinder lever i dag længere, end de gjorde i 1981. Mænds middellevetid er steget med 4,5 år til 75,9 år, mens kvinders middellevetid er steget med 3,1 år til 80,5 år. Danske mænd har altså både absolut og relativt haft en større stigning i levealderen end danske kvinder.

Figur 10 Overlevelseskurver 1981/82 og 2006/07

Overlevelseskurverne er forskudt mod højre, fordi middellevetiden er steget. Stigningen er størst for mændene, men kvinderne lever stadig længst.

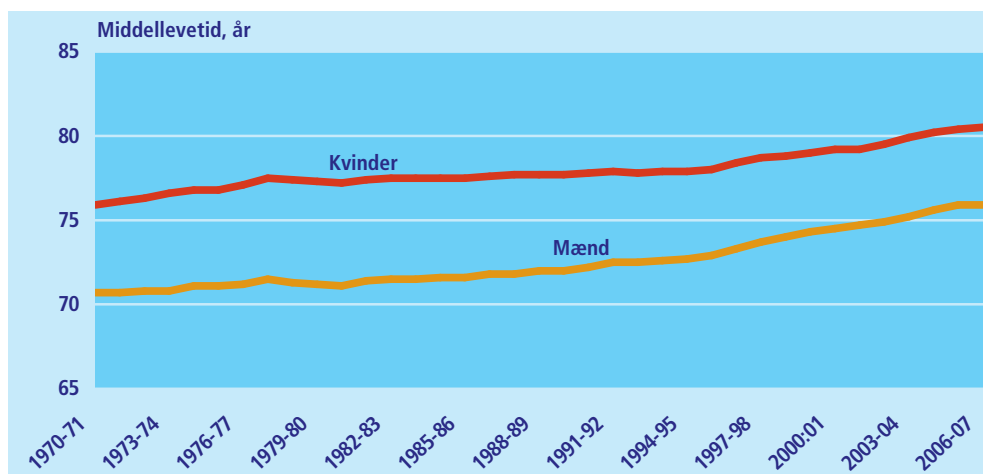
Overlevelseskurver viser middellevetid

Dødelighedstavlerne for 1981/82 og 2006/07 er vist som overlevelseskurver. Arealet under en overlevelseskurve udtrykker middellevetiden, se figur 11. Jo større arealet er, jo højere er middellevetiden. Kvinder lever længere end mænd, hvilket ses af, at kvindernes overlevelseskurve ligger længere til højre end mændenes. Det ses også af figur 11, hvor kurverne dog nærmer sig hinanden. Indtil 50-års alderen er dødeligheden i den danske befolkning ganske lav, hvilket viser sig ved, at overlevelseskurven næsten er vandret indtil denne alder.

Hver anden mand bliver 79 år og hver anden kvinde 84 år

Mange personer opnår en høj alder. I 2006/07 viser overlevelseskurven, at halvdelen af mændene overlever til 79-års alderen, mens halvdelen af kvinderne overlever til 84-års alderen. I 1981/82 var de tilsvarende aldre 75 og 81 år.

Figur 11 **Middellevetid for nyfødte i Danmark. 1970-2007**

Middellevetiden er efter en periode med stagnation igen stigende. Kvinderne har nu rundet de firs i gennemsnit.

Hurtigere stigning de seneste ti år

En positiv tendens i den danske udvikling er, at middellevetiden er steget i en hurtigere takt gennem det sidste årti. Mellem 1986/87 og 1996/97 steg mænds middellevetid med 1,5 år og mellem 1996/97 og 2006/07 med 2,6 år. For kvinderne var tallene 0,8 år og 1,9 år.

Dansk levetid sakker bagud internationalt

I udlandet stiger middellevetiden hurtigere end hos os

Selv om danskerne har levet længere de seneste årtier, er udviklingen alligevel gået i et relativt langsomt tempo. Det kan bedst illustreres ved at se på den internationale udvikling i middellevetiden. Stadig flere lande har en højere middellevetid end danske mænd og kvinder.

I 15 lande lever mændene længere end i Danmark

I 1970 havde kun Island, Norge, Grækenland og Sverige en middellevetid, der var højere end middellevetiden for danske mænd. Afstanden mellem Danmark og Sverige var kun 1,4 år. I 1980 var der 7 lande med en højere middellevetid, i 1990 var der 14 lande og i 2006 15 lande. I 2006 var afstanden i middellevetiden mellem Danmark og Island 3,4 år.

Kvinder lever længere i 18 lande

For de danske kvinder har udviklingen været endnu mindre gunstig. I 1970 havde 7 lande en højere middellevetid, og afstanden mellem Danmark og Norge var 1,8 år. I 1980 var der 9 lande, i 1990 15 lande og i 2006 18 lande med en højere middellevetid. I 2006 var afstanden i middellevetid mellem Danmark og Frankrig 3,7 år.

*Lande med højere
middellevetid for mænd
end Danmark*

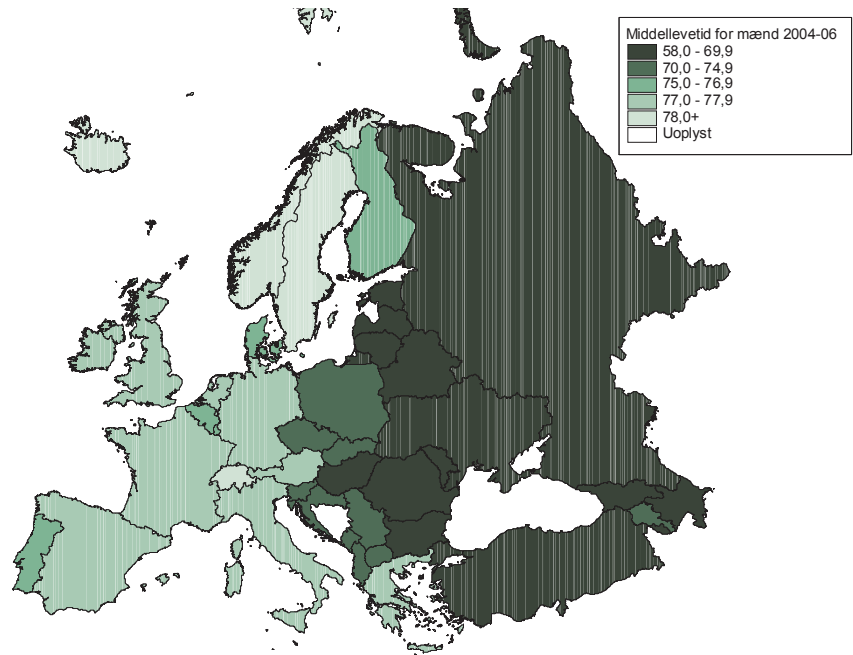
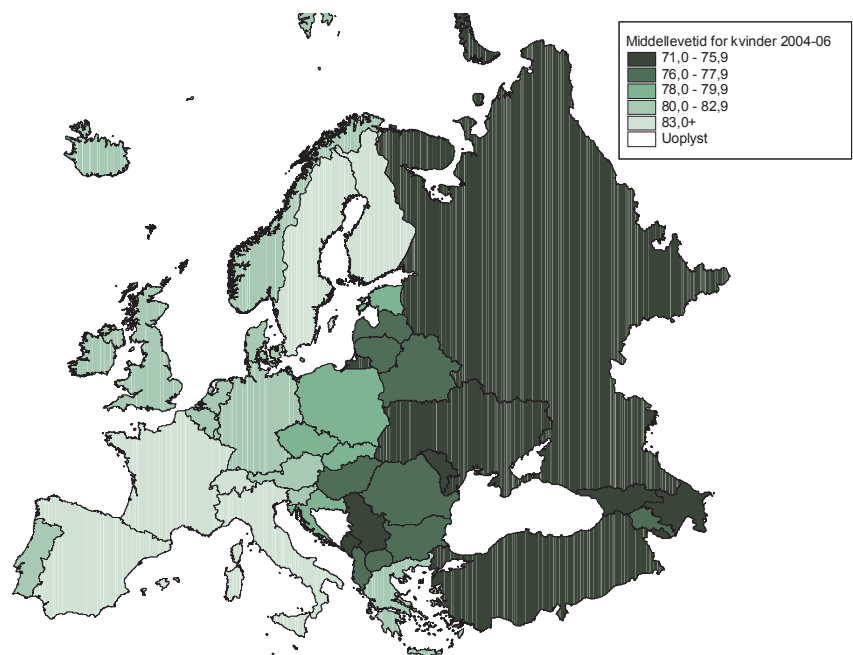
1970	1980	1990	2006
Danmark (70,9)	Danmark (71,2)	Danmark (72,0)	Danmark (75,9)
Island	Spanien	Irland	Belgien
Norge	Schweiz	Østrig	Luxembourg
Grækenland	Norge	Luxembourg	Storbritannien
Sverige (72,3)	Holland	Belgien	Tyskland
	Sverige	Frankrig	Grækenland
	Grækenland	Storbritannien	Østrig
	Island (73,8)	Spanien	Irland
		Norge	Frankrig
		Italien	Spanien
		Holland	Holland
		Schweiz	Italien
		Grækenland	Norge
		Sverige	Sverige
		Island (75,7)	Schweiz
			Island (79,5)

*Lande med højere
middellevetid for kvinder
end Danmark*

1970	1980	1990	2006
Danmark (75,7)	Danmark (77,2)	Danmark (77,8)	Danmark (80,5)
Frankrig	Grækenland	Tyskland	Storbritannien
Grækenland	Finland	Storbritannien	Grækenland
Schweiz	Spanien	Luxembourg	Luxembourg
Holland	Frankrig	Østrig	Holland
Island	Sverige	Finland	Slovenien
Sverige	Schweiz	Belgien	Irland
Norge (77,5)	Holland	Grækenland	Belgien
	Norge	Norge	Portugal
	Island (80,3)	Holland	Tyskland
		Italien	Østrig
		Spanien	Island
		Sverige	Norge
		Schweiz	Finland
		Frankrig	Sverige
		Island (81,1)	Italien
			Schweiz
			Spanien
			Frankrig (84,4)

*Tabel med
internationale levetider
bag i bogen*

Middellevetidens variation for begge køn omkring 2004 ses af Europakortene på næste side. En oversigt over udviklingen i middellevetiden i Europa og en række øvrige lande findes på side 166 i kapitlet *En verden udenfor*. Da tallene stammer fra Eurostat, er der mindre afvigelser fra de tal, som i øvrigt bruges i artiklen.

Figur 12 **Middellevetid (år) for europæiske mænd omkring 2004**Figur 13 **Middellevetid (år) for europæiske kvinder omkring 2004**

Levetiden falder fra vest mod øst

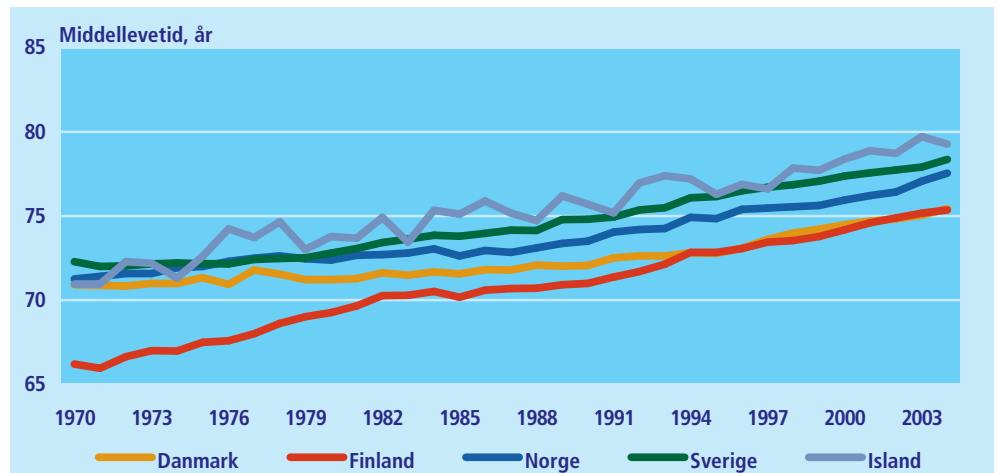
Lavest middellevetid har russiske mænd og tyrkiske kvinder med hhv. 58,9 år og 71,2 år. Dødeligheden og dermed middellevetiden følger et tydeligt geografisk mønster med langt den højeste dødelighed og dermed laveste middellevetid mod øst. Selv om danske mænd og kvinder har en relativt dårlig placering internationalt, lever danskerne gennemsnitligt en del længere end befolkningerne i øst.

Danske og finske mænd lever kortest i Norden

Også i nordisk sammenhæng er danskerne sattet voldsomt bagud. Omkring 1970 var det specielt de finske mænd, som skilte sig ud med en lav middellevetid på omkring 66 år. I midten af 1990'erne har de finske mænd indhentet de danske mænd ved en kraftig stigning i middellevetiden samtidig med den danske stagnation.

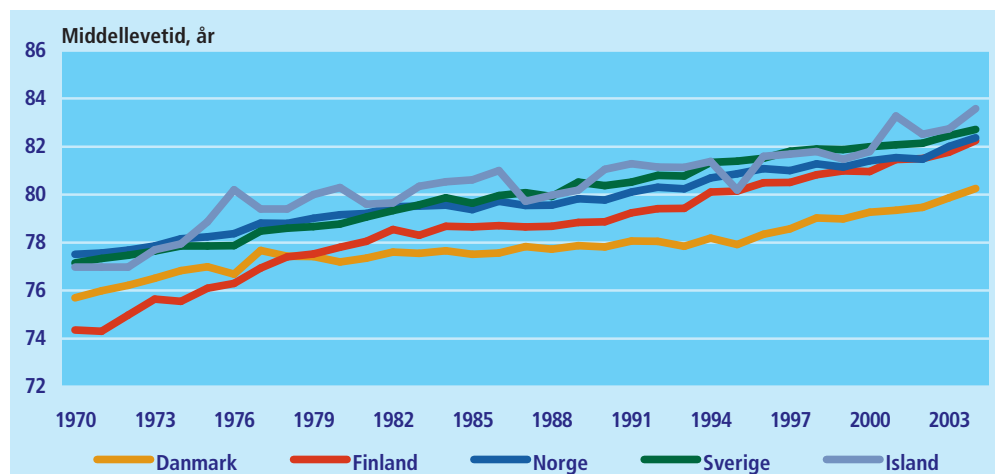
Den specielt høje dødelighed for finske mænd i 1970'erne skyldtes en stor overdødelighed af hjertekarsygdomme. Den er nedbragt væsentligt gennem tiden.

Figur 14 **Middellevetid for mænd i Norden. 1970-2005**

Finske mænd har indhentet danske mænd. Islandske mænd lever længst i Norden.

Figur 15 **Middellevetid for kvinder i Norden. 1970-2005**

Danske kvinder har langt den laveste middellevetid. Også blandt kvinderne har islændingene en nordisk førerposition.

Danske kvinder alene om efterslæb i Norden

Kun de finske kvinder havde en lavere levetid end de danske i 1970, og dette billede vendte i begyndelsen af 1980'erne, hvorefter udviklingen af den danske levetid gik i stå. Selv efter de seneste års fremskridt lever danske kvinder væsentlig kortere end kvinderne i de øvrige nordiske lande.

Mindre dødelighed for højt uddannede

Højere dødelighed for personer uden uddannelse

Der er en sammenhæng mellem danskernes levetid og uddannelsesniveau. Dødeligheden er betydelig højere for personer uden en erhvervsuddannelse end personer med en. Tabellen nedenfor viser dødelighedsindekset for de fem uddannelsesgrupper. I tabellen indgår kun personer, der var i erhverv 1. januar 1996 henholdsvis 2001. Den viser deres dødelighed i den efterfølgende femårs periode.

18 pct. højere dødelighed for mænd uden uddannelse

Variationen er tydeligere for mænd end for kvinder. I 2001-2005 var dødelighedsindekset 118 for mænd uden (eller med uoplyst) erhvervsuddannelse og kun 62 for mænd med længerevarende uddannelse. For kvindernes vedkommende var indekset på 114 henholdsvis 81. Kvinder med kort, mellemlang eller lang videregående uddannelse har stort set samme indeks omkring 80.

*Højt uddannede
måske større fremgang
i levetid*

Forskellen i dødeligheden mellem laveste og højeste uddannelsesgrupper er større i den sidste periode end i den første periode for såvel mænd som kvinder. Det kunne tyde på, at de seneste års stigning i den danske middellevetid har været større for de højest uddannede grupper end for de lavest uddannede.

Tabel 3 Dødelighedsindeks 1991-1995 og 1996-2000 fordelt på uddannelsesniveau

	Mænd		Kvinder	
	1996-2000	2001-2005	1996-2000	2001-2005
Indeks, alle i erhverv = 100				
Alle 20-64-årige i erhverv	100	100	100	100
Ingen eller uoplyst erhvervsudd.	113	118	110	114
Erhvervsfaglig uddannelse	102	103	98	101
Kort videregående uddannelse	90	78	84	82
Mellemlang videregående udd.	73	77	84	82
Lang videregående uddannelse	67	62	82	81

4. Ændring af befolkningens alderssammensætning

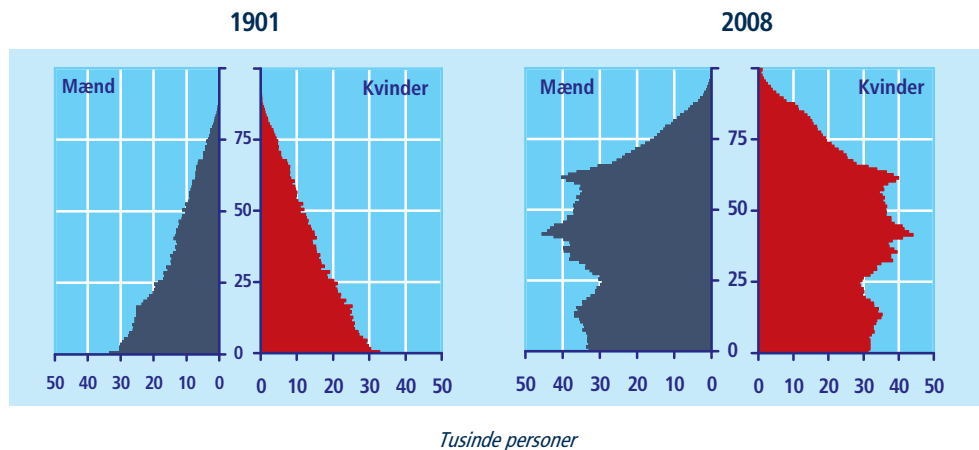
*Alderssammensætning
påvirkes forskelligt af
fertilitet og dødelighed*

Udviklingen i fertilitet og dødelighed har stor betydning for en række vigtige samfundsmæssige problemstillinger. Først og fremmest ændrer det befolkningens alderssammensætning. Over en periode ændrer fertilitet og dødelighed sig normalt samtidig, så det kan det være svært at se, hvad ændringerne af aldersstrukturen skyldes. Men der er en betydelig forskel på den måde, de to demografiske størrelser påvirker alderssammensætningen.

*Aldersstruktur
vises i pyramider*

Befolkningens aldersfordeling illustreres bedst grafisk i alderspyramider, der viser, hvor mange mænd hhv. kvinder der er på de forskellige alderstrin. Alderspyramiderne nedenfor viser fordelingen af danske mænd og kvinder i 1901 og 2008.

Figur 16.

*Mange fødsler og
kort levetid i 1901*

Alderspyramiden for 1901 viser det typiske pyramideudseende, som har givet figuren navn, og som er karakteristisk for en befolkning med et højt fertilitets- og dødelighedsniveau. I 1901 var den samlede fertilitet på 4,13, og middellevetiden var i perioden 1901-05 på 52,9 år for mænd og 56,2 år for kvinder.

*Færre fødsler har
ændret pyramiden
til en tønde*

Når antallet af levendefødte stiger eller falder, påvirkes aldersfordelingen umiddelbart kun i bunden ved, at pyramidens basis udvides eller indskrænkes. Men ændringerne forskubbes med tiden op igennem pyramiden, og virkningen forsvinder først, når hele den pågældende fødselsgeneration er død. Da fertiliteten er faldet betragteligt i Danmark siden 1901, er pyramidens basis indsnævret, og pyramideformen er efterhånden afløst af en slags tøndeform. Stigningen i fertiliteten siden 1983 kan ses som en udposning på pyramiden for 2008 i de yngre aldre.

*Faldende dødelighed
kan give en
bredere pyramide*

En ændring i dødeligheden påvirker aldersfordelingen anderledes og mere jævnt, da et fald i dødeligheden som regel sker i alle aldersklasser. Et generelt fald i dødeligheden vil vise sig ved, at alderspyramiden bliver bredere i alle aldersklasser, da flere personer overlever. Historisk set er dødeligheden dog faldet forskelligt i de forskellige aldre. Der har specielt været en faldende dødelighed for spædbørn, hvilket har ført til, at alderspyramiden er blevet lidt bredere i bunden.

*Øget levetid har givet
langt større andel ældre*

Den øgede middellevetid har ikke bare ført til, at flere overlever, men også at flere overlever til en højere alder. Det betyder, at andelen af ældre og gamle øges betragteligt. Tabellen nedenfor viser den drastiske ændring af befolkningens aldersfordeling, der er sket siden 1901.

Tabel 4 **Aldersfordeling i Danmark**

	0-5 år	6-16 år	17-24 år	25-64 år	65-79 år	80+ år	I alt
Procent							
1901	14,8	23,2	14,0	41,9	5,2	0,9	100
2008	7,1	13,8	9,1	54,4	11,5	4,1	100

*Udvikling med større
andel ældre fortsætter i
fremtiden*

52 pct. af den danske befolkning var under 24 år i 1901, mens det i dag kun er 30 pct. Andelen over 65 år var på 6 pct. i 1901 og på 16 pct. i 2008. Udviklingen fortsætter i samme retning ifølge Danmarks Statistiks seneste befolkningsfremskrivning for perioden 2008-2050. I 2050 forventes det, at over 25 pct. af befolkningen er over 65 år.